

**აჭარიდან სამცხე-ჯავახეთში
გადმოსახლებული ეკომიგრანტები
და მათი სამეტყველო კოდები**

**MIGRATED ECO-MIGRANTS
FROM ADZHARIA TO SAMTSKHE-JAVAKHETI
AND THEIR SPEECH CODES**

მაია ქუჩიშვილი

სამცხე-ჯავახეთის სახელმწიფო უნივერსიტეტი
საქართველო, ახალციხე

Maia Kukchishvili

Samtskhe - Javakheti State University
Georgia, Akhalcikhe

ABSTRACT

Eco-migration is one of the most important challenges of all the countries of the world. It is already the last decades since Georgia has been joined the countries harmed by natural disasters. Since the 80s of the XX century, the cases of natural disasters have been increased in the highland regions of Georgia. The natural disaster took place in highland regions of Adzharia, where the landslip ruined and damaged the houses. 5, 657 households (24, 287 people) were suffered and seaside Adzharia, Guria, Shida Kartli, Kvemo Kartli, Kakheti, Imereti, and Samtskhe-Javakheti regions were selected as the places for resettlement of the harmed population. The majority of the eco-migrants were re-settled in the places populated by the minorities and borderline regions.

The problem is important because the paper refers to and includes the researches, reports, data of local and international organizations, the media reports, and informants' interviews on the topic. The paper reads that eco-migrants settled in Samtskhe-Javakheti decades ago still face certain problems.

The paper describes several types of eco migrant speech codes.

The goal of this paper is to present the statistics of the eco-migrants resettlement from Adzharia to Samtskhe-Javakheti, their settlement according to the territories, identification of the problem and analysis, the state policy on the problem, the study of speech codes of the eco-migrants.

Key Findings:

Resettlement of the eco-migrants has been intensively started in 1981 and 1990.

There were several phases of the resettlement including in 1981-83, 1985, 1989, and 1990. The majority of the resettled in 1981-88 were relocated in Aspindza and Adigeni municipalities. While the process was less intensive in 1989-90 compared to 1982-83 and 1985.

Eco-migrants live in all the municipalities of Samtskhe-Javakheti, including Borjomi, Akhaltsikhe, Adigeni, Aspindza, Akhalkalaki, and Ninotsminda municipalities. Mainly they are settled as separate villages or parts of the communities. Even the villages were built for them in the 80s of the previous century.

The key problems and root causes of the resettled population identified in the study are as follows:

1. Unfavorable climate (natural) conditions;
2. The conflicts emerged on the political, ethnic, religious, and social ground
3. Lack of integration processes
4. Implementation of Georgian national interests
5. Psychological, social-cultural, and economic adaptation
6. Integration with the local population and social-cultural adaptation
7. Uncleared rights of ownership
8. Hard economic conditions, unemployment
9. Inaccessible or lack land and forest resources
10. Lack of potable and irrigation water
11. Problems with access to the internet

The environment where the eco-migrants used to resettle was diversified in terms of ethnicity and religion. Integration is very important for the population in the new surroundings, which should be supported by both parties and especially, by the state.

The speech of Adzharian eco-migrants of Samtskhe-Javakheti resettled in the mixed communities is much closer to the literary language than the one of the migrants being more densely settled. The dialect forms, intonations, and accents are preserved in the speech of the densely settled.

Several types of speech codes are found:

1. 1. Dominance of the literary language. The main speech is a dialect and the vocabulary units or phrases of the literary languages are included.
2. 2. Dominance of the dialect, where literary Georgian language is the main, but the lexical units or phrases of the dialect are included;
3. 3. Mixture of the speech codes and dominance of the literary language patterns, where Armenian, Russian (in Javakheti), Imeretian dialect (in the communities settled by Imeretians), Mtiulury (in the communities of Mtiulis) lexical units are presented.

საკვანძო სიტყვები: ეკომიგრანტები, ეკომიგრაცია, ბუნებრივი კატასტროფები, სამცხე-ჯავახეთის აჭარლები, ეკომიგრანტების მეტყველება.

Keywords: Eco-migrants, natural disasters, Adzharians of Samtskhe-Javakheti, the speech of eco-migrants.

ძირითადი ნაწილი

ბუნებრივი კატასტროფების მატებასთან ერთად, მსოფლიოში გაიზარდა იმ ადამიანებისა და ოჯახების რიცხვი, რომლებიც იძულებულნი არიან დატოვონ საკუთარი საცხოვრებელი სახლები და ადგილსამყოფელი სტიქიური უბედურებების შედეგად მიყენებული ზიანის გამო. ეკომიგრაცია მსოფლიოს ყველა ქვეყნისთვის ერთ-ერთი მნიშვნელოვანი გამოწვევაა.

სამწუხაროდ, ბოლო ათწლეულების განმავლობაში, საქართველოც შეუერთდა ბუნებრივი კატასტროფებით დაზარალებული სახელმწიფოების რიცხვს.

გასული საუკუნის 80-იანი წლების ბოლოს საქართველოს მაღალმთიან რეგიონებში იმატა სტიქიური უბედურებების რაოდენობამ, რაც, ასევე, საბჭოთასტრუქტურის ნგრევის პროცესებს დაემთხვა. ზვიად გამსახურდიას მთავრობამ ეკომიგრანტები დღის წესრიგში არსებული დემოგრაფიული დაბალანსებისათვის გამოიყენა; ქვეყანაში ეკომიგრანტები უმცირესობებით დასახლებულ და სასაზღვრო რეგიონებში ჩაასახლეს, რაც ამ რეგიონების აყვავებასა და ახალი სიცოცხლის დანერგვას ისახავდა მიზნად. ზვიად გამსახურდიამ შემოიკრიბა ეროვნული სულისკვთებით გამსჭვალეული ახალგაზრდები, მათ შორის იყო ბატონი ტარიელ ფუტკარაძე და მისი მეგობრები.

„ედუარდ შევარდნაძის პერიოდში ეკომიგრანტების თემა საერთოდ იგნორირებულ იქნა. 2003 წლის ვარდების რევოლუციის შემდგომ, სააკაშვილის მმართველობის პერიოდში, რამდენიმე მნიშვნელოვანი ღონისძიება განხორციელდა ეკომიგრანტების პრობლემების მოსაგვარებლად, თუმცა შესაბამისი რესურსების მქონე მდგრადი და თანმიმდევრული სახელმწიფო პოლიტიკის შემუშავება ეკომიგრაციასთან მიმართებით კვლავაც შორეულ პერსპექტივას წარმოადგენს“ (ლაილი 2012: 6) (https://www.ecmi.de/fileadmin/doc/Working_Paper_53_Geo.pdf).

1989 წელს სტიქიური უბედურება მოხდა მთიან აჭარაში (ხულოს, შუახევისა და ქედის რაიონების სოფლებში), სადაც მეწყერმა საცხოვრებელი სახლები დაანგრია და დააზიანა. დაზარალდა 5 657 ოჯახი (24 287 ადამიანი). მათი განსახლების ადგილებად შეირჩა: ზღვისპირა აჭარა, გურიის, შიდა ქართლის, ქვემო ქართლის, კახეთის, იმერეთისა და სამცხე-ჯავახეთის რეგიონები.

ეკოლოგიური მიგრანტები/ეკომიგრანტები არიან პირები, ვისაც სტიქიური უბედურების გამო მოუხდათ სახლ-კარის დატოვება. მათ ეკომიგრანტები ეწოდათ.

„უპრეტენზიოა აჭარელი ქართველი. ეგ არის, ერთმანეთი არ ეთმობა. ამიტომ უნდა გამოიმეზნოს ადგილი მათი ერთად, კომპაქტურად დასახლებისთვის“ (რეპორტაჟიდან, 2015) სწორედ ამიტომ, მაქსიმალურად ცდილობდნენ, ერთად, კომპაქტურად, უბნებად, სოფლებად დასახლებულიყვნენ.

ნაშრომში საუბარი გვაქვს ეკომიგრანტებზე აჭარიდან, რომლებიც სამცხე-ჯავახეთში დასახლდნენ ათეული წლების წინ და სრულიად ახალ გარემოში მოუწიათ ცხოვრება. სტატიაში გამოყენებულია ადგილობრივი და საერთაშორისო ორგანიზაციების კვლევები, ანგარიშები, სტატისტიკა, რეპორტაჟები თემის ირგვლივ, ინფორმატორთა ინტერვიუები.

„1990-იანი წლების დასაწყისში, სამხრეთ ოსეთსა და აფხაზეთის გარდა, განსაკუთრებით დაიძაბა სიტუაცია ჯავახეთში. აქ ადგილობრივმა სომხებმა უარი განაცხადეს პრეზიდენტ გამსახურდიას მიერ დანიშნული პრეფექტის მიღებაზე და რეგიონში ავტონომიის გამოცხადებისკენ მიმართული კამპანია გააჩაღეს. ამას ხელს უწყობდა რეგიონული საპარლამენტო ორგანიზაცია ჯავახკი, რომელიც ამ დროისთვის დიდი ადგილობრივი ძალა გახდა. ამ დროისთვის ახალი ჩამოსულები იყვნენ ეკომიგრანტები მთიანი აჭარიდან. ჯავახეთში აჭარლების ჩამოსვლას შიში და ეჭვები მოჰყვა. ადგილობრივები მეტწილად ეწინააღმდეგებოდნენ მათი ჩასახლების სახელმწიფო პოლიტიკას. საქართველოს ეროვნული მთავრობის ღონისძიებები დემოგრაფიული ბალანსის შეცვლისა და მკვეთრად ანტისომხური ტონის ქმედებად აღიქმებოდა“ (სარკისიანი 2002: 217).

„როდესაც აჭარლები ჯავახეთში ჩავიდნენ, ჯავახეთის სომხურმა მოსახლეობამ რეგიონში ქართველთა ჩასახლების საწინააღმდეგო დემონსტრაციები მოაწყო და შეეცადა, არ დაეშვა მათი ჩასახლება. უნდა აღინიშნოს, რომ 1990-იან წლებში მერაბ კოსტავას ფონდმა, რომელსაც ხელს უწყობდნენ როგორც საქართველოს მთავრობა, ისე მოსახლეობის ფართო მასები, ღიად განაცხადა, რომ სურდა მთავრობის მიმართ „ლოიალური საზოგადოება ჩამოეყალიბებინა (შემდგარი ქართველებისგან, ვინაიდან სომხები ჯავახეთში დანიშნული აღმასრულებელი ხელისუფლების წარმომადგენლებს არ ცნობდნენ), ეთნიკური ქართველი მოსახლეობით გაემარგებინა ქვეყნის საზღვრები. უფასო სახლებისა და მიწების მიღება სხვა ადგილებიდან ჩასული ქართველების ინტერესიც იყო, თუმცა მათ ნაწილს გაუჭირდა ადაპტაცია რეგიონთან, ჯავახეთის მკაცრი პირობების, იზოლირებული გეოგრაფიული მდებარეობისა და მცხოვრებთა სოციალური მოწყობის წესის განსხვავებულობის გამო. ეს განსხვავებები აიხსნა, როგორც „ეთნიკური“ შეუსაბამობა ადგილობრივ სომხებსა და ჩამოსულ ქართველებს შორის. ამ ყველაფერმა, ადაპტაციასთან დაკავშირებით, სერიოზული პრობლემები და იმედგაცრუება გამოიწვია. ამის გამო ჩასახლებულთა დიდმა ნაწილმა 2-3 წელიწადში ჯავახეთი დატოვა. კოსტავას ფონდის მიერ გადაცემული სახლების დიდი ნაწილი ან დაანგრის, ან ადგილობრივებმა საცხოვრებლად და ბოსლებად გამოიყენეს (სარკისიანი 2002: 217).

განსახლების შემთხვევითმა ხასიათმა, მიმღები მოსახლეობის თვალსაზრისის გაუთვალისწინებლობამ, კორუფციამ და სახლების ათვისების გეგმის არარსებობამ დიდი ფულადი სახსრების, დროისა და მცდელობის ფუჭად ხარჯვა გამოიწვია (ტრიერი... 2007: 53).

სამცხე-ჯავახეთში ეკომიგრანტების ჩასახლება განსაკუთრებით ინტენსიური 1981 და 1990 წლებს შორის იყო. ჩასახლება რამდენიმე მცირე ტალღად განხორციელდა 1981-83, 1985, 1989 და 1990 წლებში. ამის შემდეგ სულ რამდენიმე ეკომიგრანტი ჩასახლდა მთიანი აჭარის – ხულოს მუნიციპალიტეტიდან, საიდანაც ისინი მეწყერებსა და წყალდიდობებს გამოექცნენ.

1981-88 წლებში ჩამოსახლებულები უმეტესად ასპინძისა და ადიგენის მუნიციპალიტეტებში ჩასახლეს. ეს რეგიონი ორი მიზეზით იყო მიმზიდველი მიგრირებული მოსახლეობისთვის: პირველ რიგში იმიტომ, რომ ისინი მთიან აჭარასთან ახლოსაა და ამ რეგიონებს შორის დამაკავშირებელი გზები, მიუხედავად იმისა, რომ დღემდე არ არის მოწესრიგებული, მაინც ახერხებენ მიმოსვლას და ახლობლებთან კონტაქტს; მეორე მხრივ, იმიტომ, რომ ამ რეგიონებში ჩასახლების გამოცდილება უკვე არსებობდა 1940-იანი წლებიდან, როდესაც მესხები იძულებით იქნენ დეპორტირებულნი შუა აზიაში და მათ ნაცვლად აქ საქართველოს სხვადასხვა კუთხიდან ჩამოსახლეს ხალხი.

1989-90 წლების ჩამოსახლებასთან შედარებით, 1982-83 წლების და 1985 წლის ჩამოსახლებები უფრო მცირე მასშტაბის იყო. 1989 წლის აპრილის მეწყერების შედეგად დაზარალდა მთიანი აჭარა – ხულოს, შუახევის და ქედის რაიონის სოფლები. 5657 ოჯახმა (22 287 ადამიანი) განიცადა ეკოლოგიური ზიანი. 1989 წელს, სახელმწიფო პროგრამის დახმარებით 477 ოჯახის 1693 ადამიანის ჩასახლება განისაზღვრა ახალქალაქის მუნიციპალიტეტში, თუმცა აქედან 221 ოჯახია (968 ადამიანი) შემორჩენილი 2006 წლის მონაცემებით (ტრიერი... 2007: 53).

სამცხე-ჯავახეთის ყველა მუნიციპალიტეტში სახლობენ აჭარელი ეკომიგრანტები; ბორჯომის, ახალციხის, ადიგენის, ასპინძის, ახალქალაქისა და ნინოწმინდის მუნიციპალიტეტებში. ისინი, უმეტესწილად, ცალკეულ სოფლებში ან უბნებად არიან დასახლებულნი. მათთვის გასული საუკუნის 80-იან წლებში სოფლებიც გაშენდა. მაგ., ჯერ კიდევ სკოლის მოსწავლე ვიყავი, როდესაც ასპინძის მუნიციპალიტეტში 35 წლის წინ ახალი სოფელი გაჩნდა, სახელად ივერია. სოფლის გახსნაზე თავად ედუარდ შევარდნაძე იყო ჩამობრძანებული. როგორც ადგილობრივები ამბობენ, პირველი ახალშობილისთვის თავად დაურქმევია სახელი ივერი და სოფელსაც ივერია ეწოდა. ასევე, ასპინძის მუნიციპალიტეტში დაარსდა სოფლები მირაშხანი, გულსუნდა. თუმცა არის სოფლები, სადაც უბნებად მოხდა მათი დასახლება. მაგ., სოფელი ოთა, რუსთავი, ოშორა.

რაც შეეხება ადიგენის მუნიციპალიტეტს, შეიძლება ითქვას, რომ აქ ყველაზე დიდი რაოდენობით ჩამოსახლეს ეკომიგრანტები ზემო აჭარიდან. დაახლოებით 22 სოფელში, რომელთა უმრავლესობა მთლიანად აჭარული მოსახლეობით არის დაკომპლექტებული. ეს სოფლებია: ჭელა, ჭეჭლა, მოხე, ღორთუბანი, დერცელი, კიკიბო, ზარზმა, კეხოვანი, გომარო, ამხერი, ზანავი (დიდი ზანავი, პატარა ზანავი), იჯარეთი, კახარეთი, ღორძე, აფიეთი, ხედუბანი, ყარათუბანი, საირმე, სოფელი ადიგენი.

ანგარიშში, რომელიც მოამზადა დემოკრატიის ინსტიტუტმა 2016 წელს, აღნიშნულია, რომ ახალქალაქის მუნიციპალიტეტში სახელმწიფოს მიერ შეძენილ საცხოვრებელ სახლებში წლების განმავლობაში 7 სოფელში განხორციელდა 453 ოჯახის კომპაქტურად ჩასახლება. მუნიციპალიტეტის ინფორმაციით, დღეის მდგომარეობით, ჩასახლებული 453 ოჯახიდან 241 ოჯახმა, სხვადასხვა მიზეზების გამო, დატოვა ჩასახლების ადგილები, შესაბამისად, დღეს ცხოვრებას აგრძელებს 212 ოჯახი.

ახალციხის მუნიციპალიტეტის გამგეობის ინფორმაციით, მუნიციპალიტეტს განსახლებული ჰყავს 7 ოჯახი.

ზორჯომის მუნიციპალიტეტის გამგეობის ინფორმაციით, 2005 წელს მოხდა სტიქიური მოვლენების შედეგად დაზარალებული და გადაადგილებას დაქვემდებარებული 21 ოჯახის ჩამოსახლება (სტიქიური მოვლენების... 2016).

ჯავახეთის რეგიონის ნინოწმინდის მუნიციპალიტეტში, სოფელ გორელოვკაში, აჭარელ ეკომიგრანტთა პირველი ნაკადი 1992 წლიდან ჩასახლდა, მეორე ნაკადი კი – 2008 წლიდან.

2004 წლიდან ეკომიგრანტების 68 ოჯახი საცხოვრებლად გადაყვანილ იქნა სოფელ გორელოვკაში. მე-19 საუკუნის მეორე ნახევრიდან აღნიშნული სოფელი და რამდენიმე სოფელი მის გარშემო ეთნიკურად რუსი დუხობორებით იყო დასახლებული. დუხობორთა თანდათანობითი ემიგრაციის პირველი ტალღა გასული საუკუნის 90-იან წლებში დაიწყო, რაც შემდგომში 2000-იან წლებშიც გაგრძელდა და მასობრივი სახე ბოლო რამდენიმე წლის განმავლობაში მიიღო. შედეგად, მათ საბოლოოდ დატოვეს აღნიშნული ტერიტორია. გორელოვკაში დუხობორების მიერ დატოვებული სახლ-კარი როგორც სახელმწიფომ, ასევე სომეხმა მოსახლეობამაც შეიძინა. 90-იან წლებში ეკომიგრანტების ჩასახლებას სოფელ გორელოვკაში ადგილობრივი ეთნიკური სომეხი მოსახლეობის მხრიდან არა მხოლოდ დაპირისპირება, არამედ ძალადობაც მოჰყვა. ამჟამად ამ ტერიტორიაზე ეკომიგრანტების ჩასახლების ინტენსიურობის კლებამ ეს საკითხი ნაკლებ სადავოდ აქცია. დღევანდელი მდგომარეობით, დუხობორების ყოფილ სახლებში აჭარის რეგიონიდან ჩამოსახლებული 68 ეკომიგრანტი ოჯახი ბინადრობს (ლაილი 2002).

ხულოს რაიონის მკვიდრთათვის ჯავახეთში ახალი დასახლებები გაშენდა შემდეგ სოფლებში: ოკამი, პტენა, გოგაშენი, ჩუნჩხა, კოთელია, აფნია, აზმანა, ქილდა (2015 წ. რეპორტაჟიდან).

უნდა აღინიშნოს, რომ საკმაოდ ბევრია პრობლემა, რომელსაც ეკომიგრანტები ჩამოსახლების დღიდან ხვდებიან. როგორც ადგილობრივები ამბობენ, აუცილებელია ეკონომიკური პირობების გაუმჯობესება და ადაპტაციის სწორი ფორმის შემუშავება. მათ გააზრებული აქვთ შიდა და გარე გამოწვევები, მაგრამ სახელმწიფომ უნდა იზრუნოს ამ ხალხზე, რომელიც უკიდურესად მძიმე მდგომარეობაშია. დღეს, პირველ რიგში, ეკომიგრანტების მდგომარეობა უნდა იყოს გათვალისწინებული

ნინოწმინდის მუნიციპალიტეტში, იმიტომ რომ ეს ხალხი სასაზღვრო ზოლში, სტრატეგიულ ადგილას ცხოვრობს.

კვლევებში გამოიკვეთა ჩასახლებულთა პრობლემები და მათი მიზეზები:

1. არასახარბიელო გარემო (ბუნებრივი) პირობები;
2. კონფლიქტები პოლიტიკურ, ეთნიკურ, რელიგიურ და სოციალურ ნიადაგზე;
3. ინტეგრაციის პროცესების ხელშეწყობის ნაკლებობა;
4. ქართული ეროვნული ინტერესების რეალიზება;
5. ფსიქოლოგიური, სოციალურ-კულტურული და ეკონომიკური ადაპტაცია;
6. ადგილობრივ მოსახლეობასთან ინტეგრაცია და სოციალურ-კულტურული ადაპტაცია;
7. საკუთრების უფლებების გაურკვეველობა;
8. რთული ეკონომიკური პირობები, უმუშევრობა;
9. მიწის და ტყის რესურსები არ არის ხელმისაწვდომი ან საკმარისი;
10. სასმელი და სარწყავი წყლის დეფიციტი;
11. ინტერნეტის პრობლემა.

როგორც ზემოთ აღვნიშნეთ, გარემო, რომელშიც ეკომიგრანტთა ჩასახლება ხდებოდა, ეთნიკურად და რელიგიურად მრავალფეროვანი იყო. ახალ გარემოში მოხვედრისას ძალიან მნიშვნელოვანია მოსახლეობასთან ინტეგრირება, რასაც ხელი ორივე მხარემ უნდა შეუწყოს და, რაც მთავარია, სახელმწიფომ.

როგორც კამილერი და მალევსკა-პიერი (1998) აღნიშნავენ, ინდივიდი ახალ კულტურულ გარემოში მზად უნდა იყოს დესოციალიზაციისა და რესოციალიზაციისთვის. მათ ყველანაირი კულტურული ნორმებისა და ღირებულებების დაცვით უნდა მოახერხონ საზოგადოებაში პატივსაცემი წევრები გახდნენ. კულტურა მთავარი მაინტრიგებელი სისტემაა, ინტეგრაცია კი კულტურულ ცვლილებათა შეფუების საუკეთესო გზაა. ინდივიდებმა უნდა მოახერხონ საკუთარი იდენტობის დაცვა და, ამავდროულად, ყოველგვარი წინააღმდეგობების გადალახვით, ახალ კულტურასთან ინტეგრაცია, რათა არ მოხდეს დისკრიმინაცია (სალდაძე... 2018).

ამკარაა, რომ რესპონდენტებს რელიგიასთან დაკავშირებით განსაკუთრებით მგრძობიარე დამოკიდებულება აქვთ. შესაბამისად, ის ფაქტი, რომ დომინანტური კულტურა ვერ იღებს მათ როგორც განსხვავებულს და, თავის მხრივ, ეკომიგრანტებიც მყარად ინარჩუნებენ თავიანთ კულტურასა და იდენტობას, სწორედ ეს გახდა მიზეზი, რომ ვერ მოხერხდა კულტურათა შერწყმა. ამიტომ ჰქონდა ადგილი კონფლიქტებსა და დაპირისპირებებს, რაც ჩვენთვის ყველასთვის ნაცნობი და მტკივნეული თემაა (მაგ., სოფელ მოხეში მომხდარი კონფლიქტი).

დასკვნის სახით შეიძლება ითქვას, რომ ისეთი სახელმწიფო პოლიტიკა და ადამიანების ჩართულობაა საჭირო, რომელთა აქტიური წარმომადგენლობით იქნება შესაძლებელი აჭარელი ეკომიგრანტების აბსოლუტური ინტეგრაცია ადგილობრივ მოსახლეობასთან. ბატონი ტარიელ ფუტკარაძე იყო იმ ეროვნული სულისკვეთებით გამსჭვალულ ახალგაზრდებთან ერთად, რომლებიც ზვიად გამსახურდიამ შემოიკრიბა და ეკომიგრანტები უმცირესობებით დასახლებულ სასაზღვრო რეგიონებში ჩაასახლა დემოგრაფიული და ეროვნული მდგომარეობის გასაუმჯობესებლად. სწორედ ასეთი ადამიანები სჭირდება რეალურ მდგომარეობას, ადამიანები, რომლებიც შესაბამისად აფასებენ ერის, რელიგიისა და ენის მნიშვნელობას და შეეცდებიან ეკომიგრანტების უმტკივნეულო ადაპტაციას რეალობასთან.

როგორც კვლევები აჩვენებს, ეკომიგრანტების ოჯახების სახელმწიფო მხარდაჭერისა და ინტეგრაციის კუთხით სახელმწიფოს არ გააჩნია ერთიანი სახელმწიფო პოლიტიკა. შედეგად, არ არსებობს პრობლემების მოგვარების სამოქმედო გეგმა. მიუხედავად იმისა, რომ საქართველოს მოსახლეობას ეკომიგრაციის პრობლემა დიდი ხანია აწუხებს, ქვეყანას არ გააჩნია ეკომიგრაციის სტატისტიკაც კი. მათ შორის, თუ რამდენი ეკომიგრანტი ოჯახია ქვეყანაში, რამდენს დაეხმარა სახელმწიფო და ა.შ. პრობლემის მოგვარებას ხელს უშლის ის გარემოებაც, რომ, ხელისუფლების ცვლილებასთან ერთად იცვლებოდა მიდგომები ეკომიგრაციის პრობლემების მიმართ, რის გამოც ყველაზე მეტად სწორედ ეკომიგრანტთა ოჯახები ზარალდება.

აჭარიდან სამცხე-ჯავახეთში გადმოსახლებული ეკომიგრანტების სამეტყველო კოდები

სამცხე-ჯავახეთში მცხოვრები აჭარელი ეკომიგრანტების სასაუბრო ენა შერეულ დასახლებებში გაცილებით დაახლოებულია სალიტერატურო ქართულთან, ვიდრე კომპაქტურად დასახლებულთა ენასთან. კომპაქტურად დასახლებულთა მეტყველებაში შენარჩუნებულია დიალექტური ფორმები, ინტონაცია, კილო.

ვფიქრობთ, ამის ერთგვარი ბარიერი იყო ის, რომ მათ ვერ შეძლეს ინტეგრაცია სრულყოფილად. როგორც ადიგენის მუნიციპალიტეტის სოფელ მოხის საჯარო სკოლის დაწყებითი საფეხურის მასწავლებელი მაია რეხვიშვილი პედაგოგიური პრაქტიკის კვლევის ანგარიშში აღნიშნავს, „ამ მოსახლეობის აბსოლუტური უმრავლესობა მეტყველებს დიალექტური მეტყველებით, რაც აისახება მათი შვილების ლექსიკურ ფორმებზე. ოჯახში მცხოვრები რამდენიმე თაობის ტრადიციული დიალექტური მეტყველება დიდ ზეგავლენას ახდენს მომავალ თაობაზე. ასევე, მნიშვნელოვანია სოციალური გარემო, სადაც ისინი ტრიალებენ – ქუჩა, უბანი, სკოლა... საზოგადოების დაბალი მოტივაცია ქართული სალიტერატურო ენის ფორმების დაცვით მეტყველებისა, რაც განმამტკიცებელი ფაქტორია

მომავალი თაობის მეტყველების კულტურისა“. მოსახლეობის 80% დიალექტური ფორმებით მეტყველებს. მოსწავლეებსაც უჭირთ სალიტერატურო ქართულით საუბარი. მკვლევარი თვლის, რომ ეს ერთგვარი ბარიერია ენის სრულყოფილად გაგება-აღქმისა და სწავლისა (რეხვიშვილი 2019: 27).

თუმცა სხვაგვარი ვითარებაა სტუდენტებთან, ვისთანაც აქტიური კომუნიკაცია გვაქვს სამცხე-ჯავახეთის სახელმწიფო უნივერსიტეტში. მათ შენარჩუნებული აქვთ დიალექტური ფორმები, ინტონაცია, მაგრამ ადვილად ახერხებენ ადაპტაციას თანატოლებთან და სალიტერატურო ქართულით გამართულად საუბრობენ.

გვხვდება სამეტყველო კოდთა რამდენიმე სახეობა:

1. სალიტერატურო ენის დომინირებით. ძირითადია დიალექტური მეტყველება და ერთგვარია სალიტერატურო ენის ლექსიკური ერთეულები ან ფრაზები;

2. დიალექტის დომინირებით, როცა ძირითადია სალიტერატურო ქართული, მაგრამ ერთგვარია დიალექტური ლექსიკური ერთეულები ან ფრაზები;

3. სამეტყველო კოდთა შერევის სახეობა, დიალექტური და სალიტერატურო ენის ფორმების დომინირებით, სადაც ერთგვარია სომხური, რუსული ლექსიკა (ჯავახეთში, იმერული დიალექტი /იმერლებით დასახლებულ სოფლებში/, მთიულური ლექსიკა /მთიულებით დასახლებულ სოფლებში/).

კვლევისას შევავსოვეთ დიალექტური მარგალიტები, რომლებსაც ქვემოთ გთავაზობთ. მათ აქტიურად გამოიყენებენ სამცხე-ჯავახეთში გადმოსახლებული ეკომიგრანტები და მათი ოჯახის წევრები. მასალის შეგროვებაში დაგვეხმარნენ ჩვენივე სტუდენტები, მათ შორის განსაკუთრებული მადლობა ქართული ფილოლოგიის სტუდენტს მეგი შავაძეს და დაწყებითი განათლების მასწავლებლის მომზადების ინტეგრირებული საბაკალავრო-სამაგისტრო პროგრამის სტუდენტს თამარ შავაძეს.

დანართი

სამცხე - ჯავახეთში მცხოვრებ ეკომიგრანტთა მასალა დიალექტური ლექსიკონისათვის

ადგილი – ალაგი;

ალბათ – გოზგორა;

ამბავი – ხებერი;

ამჯერად – ამგზობა;

აუცილებლად – ილლა;

ყიდვა – აღება (პური ავიღე ან შექარი);

თავის აღება და მოსვლა ან წასვლა – აღირება;

ახალგაზრდობა – დელიყანობა;

ახლავე – ჰამან;

ბაბუა – დედე;
 ბავშვი – ბაღვი;
 ბაძნუნი – ტრაბახი;
 ბედი – ყისმეთი;
 ბიჭი – ჭო;
 ბნელი – ბნელეთა;
 გადევნება – გასხრიკება;
 გავსება, გაჭედვა, დატენვა – გაპეჭვა;
 გაიწიე – გოკოი;
 განგებ – მესხუს;
 გასაჭირი – სიხლეთი;
 გაჩუმდი – სოლე, სუნგალიგაჰკარ;
 გახდა ან გაკოტრდა/ გატყავდა – გამლიძა;
 გოგო – ციცაი, გომზიო;
 დასტური – იშტა;
 დედისძმა – ტაია;
 ეშმაკი – ჯანავარი;
 ვარაუდი – ალლაჰალემ;
 ვითომ – გოიამ;
 თბილი, ლამაზი – ღუზღუზა;
 თურმე – მეგემ;
 იცინის – იჯლანება – ილრიჭება;
 კარგი – ხასი;
 კვახი – ხაპი;
 კოჭლი – თოფალი;
 კუთხე – კუჩხე, ქენერი, ბითევაი;
 ოჯახის წევრები/ოჯახობა – ქულფეთი;
 უარესი – ბეთარი;
 უვარგისი – ედეფსუზი;
 უკულმა – უკოლმა;
 უცებ – ემედენი;
 ლურსმანი – მუხი;
 მათხოვარი – ზირკლი;
 მართლა – ზათი;
 მტვერი – ბული;
 მსხვილფეხა საქონელი – ბოხრიკი;
 მიყურებ – მეჭყირები;
 მგონი – ბელქიდა;
 მთლიანი – ბითევაი;
 მომისმინე – დიმიდინგლე;
 ნეტა – აჯაფ;
 პირი – ალზინი;

პატარა – წვიტი;
 პირსახოცი – ფეშვირი;
 საკმაოდ – ეფეიჯა;
 სამზარეულო – სარძიე;
 საწური – სუზგი;
 საჭმლის ჯამი – უსკურა;
 სიბნელეში – ბნელეთაში;
 სწრაფი, მოხერხებული – ქესკინი;
 ფსკერი – ნეეჩი;
 ქმარი – ყაიში;
 ქმარი – გერჩექ;
 ღარიბი – მუფლუზი;
 ყბა – ჩენგე;
 შერცხვენა – გარეზილება;
 შესაძლებელია – ბელქიდარა;
 შეხედულება – ყილილი;
 შვილიშვილი – ბადიში;
 ცელქი – ჩიფთალი;
 ცვარ-ნამი – ჟვავი;
 ცოლისდისქმარი (ქვისლი) – ბაჯანალი;
 ცოლისდა – ბალდუზი;
 ცოლისძმა – ყაინი;
 ცუდი საქმე გამიკეთე – ამმა და საქმე დამმართე;
 ძალიან – ზოვლი;
 წართმევა – ასკუჯვა;
 წინსაფარი – ფარდუკი;
 წყლის ”ტაშტი“ – თეშთი;
 ჭიქა – მაშრაფა;
 ჭრელი – ჭეჭელა;
 ჯანდაბას – ანამისაათ;
 ნუ სულელობ – ნუ ებლაყუნები;
 საქმეს რომ ვერ წყვეტ – ჰაჯიფიშმანა;
 ბევრს ნუ ლაპარაკობ – ბევრს ნულა ჭიჭინებ.
 კარის დახურვა მიმართულების მიხედვით – გეიძარ, გამეიძარ, შეიძარ,
 დუუძარ, მეიძარ, წეიძარ...

გამოყენებული ლიტერატურა და წყაროები

ზურაბიშვილი 2016: ზურაბიშვილი თ., ეკომიგრანტები და პოტენციური ეკომიგრანტები საქართველოში, გამოცდილება და თვითშეფასებები; კვლევის ანგარიში; კვლევა ევროპის ფონდისთვის მოამზადა თინათინ ზურაბიშვილმა და გიორგი თავბერიძემ; თბილისი, 2016 წლის 4 იანვარი, 2016.

http://www.cso.ge/view.php?type=research_reports&slug=kvleva-ekomigrantebi-da-potenciuri-ekomigrantebi-saqartveloshi-gamocdileba-da-shefasebebi Online. დამოწმება: 06.09.2020.

ლაილი 2002: ლაილი ჯ., ეკომიგრანტების განსახლება საქართველოში: განსახლების პოლიტიკაში მიმდინარე ცვლილებები, ტენდენციები, განხორციელება და აღქმები, ECMI-ის სამუშაო მოხსენება №53, იანვარი, 2012. https://www.ecmi.de/fileadmin/doc/Working_Paper_53_Geo.pdf online. დამოწმება: 01. 09. 2020

რეხვიშვილი 2019: რეხვიშვილი მ., დიალექტური მეტყველების პრობლემები პირველ კლასში, პრობლემის იდენტიფიცირება და მათი გადაჭრის გზების ძიება. პედაგოგიური პრაქტიკის კვლევის ანგარიში, 2019.

სალდაძე... 2018: სალდაძე ო., მუშკუდიანი ა., აჭარელი ეკომიგრანტები წალკაში: ინტეგრაციისა და ადაპტაციის სტრატეგიები, 2018.

სარკისიანი 2002: სარკისიანი რ, სოციალურ-ეკონომიკური უგულებელყოფა თუ ეთნიკური არეულობა, დიპლომატია და მსოფლიო მოვლენები, „ჯავახვი“, 2002.

სტიქიური მოვლენების... 2016: სტიქიური მოვლენების შედეგად დაზარალებული და გადაადგილებას დაქვემდებარებული (ეკომიგრანტი) ოჯახები: სახელმწიფო მხარდაჭერა და აღრიცხვა (ანგარიში მოამზადა დემოკრატიის ინსტიტუტმა). ბათუმი, აჭარა, საქართველო, 2016.

ტრიერი... 2007: ტრიერი ტ., ტურაშვილი მ., ეკოლოგიური მიზეზებით ადგილნაცვალ პირთა განსახლება, არსებული პრობლემების გადაწყვეტა თუ ახლის შექმნა? ეკომიგრაცია საქართველოში 1981-2006 წლებში. EKMI-ის მონოგრაფია, №6, აგვისტო, 2007.

<http://georgica.tsu.edu.ge/files/03-Society/Migration/Trier&Turashvili-2006-KA.pdf> ;online. დამოწმება: 02. 09. 2020

ინფორმატორები:

მეგი შავაძე – სჯსუ-ს ქართული ფილოლოგიის საბაკალავრო პროგრამის სტუდენტი.

თამარ შავაძე – სჯსუ-ს დაწყებითი განათლების მასწავლებლის მომზადების ინტეგრირებული საბაკალავრო-სამაგისტრო პროგრამის სტუდენტი.